

**Ekonomiska och
sociala rådet**

Distr.
GENERAL

E/C.12/GC/17
12 January 2006

Original: ENGLISH

KOMMITTÉN FÖR EKONOMISKA, SOCIALA
OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER
Trettiofemte sessionen
Genève, 7–25 november 2005

ALLMÄN KOMMENTAR NR 17 (2005)

**Rätten för var och en att åtnjuta det skydd för ideella och materiella
intressen som härrör från vetenskaplig, litterär och konstnärlig framställning som
han eller hon är upphovsman till (artikel 15, punkt 1 (c) i konventionen)**

I. INLEDNING OCH GRUNDLÄGGANDE FÖRUTSÄTTNINGAR

1. Rätten för var och en att åtnjuta det skydd för ideella och materiella intressen som härrör från vetenskaplig, litterär och konstnärlig framställning som han eller hon är upphovsman till är en mänsklig rättighet som bygger på alla människors inneboende värdighet och värde. Detta förhållande särskiljer artikel 15, punkt 1 (c), och andra mänskliga rättigheter från de flesta juridiska rättigheterna erkända i immaterialrättsliga system. Mänskliga rättigheter är grundläggande, obestridda och universella rättigheter som tillhör enskilda personer och, under vissa omständigheter, grupper och gemenskaper. Mänskliga rättigheter är grundläggande eftersom de är knutna till individen som sådan, medan immateriella rättigheter först och främst är ett sätt för staten att ge incitament till nyskapande och kreativitet, uppmuntra spridningen av kreativa och innovativa framställningar samt utveckla kulturella identiteter och bevara integriteten för vetenskapliga, litterära och konstnärliga framställningar till gagn för samhället som helhet.

2. Till skillnad från mänskliga rättigheter är immateriella rättigheter ofta av tillfällig karaktär och kan återkallas, licensieras eller tilldelas någon annan. Medan immateriella rättigheter i de flesta immateriella system, ofta med undantag av ideella rättigheter, kan tilldelas, begränsas i tid och omfattning, säljas, ändras och även förverkas, är mänskliga rättigheter tidlösa uttryck av grundläggande rättigheter som tillhör varje människa. Medan den mänskliga rättigheten att åtnjuta det skydd för ideella och materiella intressen som härrör från vetenskapliga, litterära och konstnärliga framställningar skyddar den personliga kopplingen mellan upphovspersoner och deras skapelser och mellan människor, gemenskaper eller andra grupper och deras kollektiva kulturarv liksom deras grundläggande materiella intressen, som krävs för att upphovspersoner ska kunna åtnjuta en tillfredsställande levnadsstandard, skyddar immaterialrättsliga systemen främst företags- och bolagsintressen och investeringar. Dessutom sammanfaller omfattningen av skyddet av upphovspersonens ideella och materiella intressen enligt artikel 15, punkt 1 (c), inte nödvändigtvis med det som benämns som immateriella rättigheter enligt den nationella lagstiftningen eller internationella avtal.¹

3. Det är därför viktigt att inte likställa immateriella rättigheter med den mänsklig rättighet som erkänns i artikel 15, punkt 1 (c). Den mänskliga rättigheten att åtnjuta skyddet av upphovspersonens ideella och materiella intressen erkänns i ett antal internationella instrument. Samma ordalydelse finns i artikel 27, punkt 2, i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna: "Var och en har rätt till skydd för de ideella och materiella intressen som härrör från vetenskapliga, litterära och konstnärliga verk till vilka han eller hon är upphovsman." På samma sätt erkänns den här rätten i regionala instrument för de mänskliga rättigheterna som artikel 13, punkt 2, i amerikanska förklaringen om mänskliga rättigheter och skyldigheter från 1948, artikel 14, punkt 1 (c), i tilläggsprotokollet till den amerikanska konventionen om mänskliga rättigheter på området för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter från 1988 ("San Salvador-protokollet") och, även om inte uttryckligen, i artikel 1 i protokoll nr 1 till konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna från 1952 (Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna).

4. Rätten att åtnjuta det skydd för ideella och materiella intressen som härrör från egna vetenskapliga, litterära och artistiska framställningar syftar till att uppmuntra upphovspersonernas aktiva bidrag till konsten eller vetenskapen och till att utveckla samhället som helhet. Som sådan är den ouplösligt knuten till andra rättigheter som erkänns i artikel 15 i

konventionen, dvs. rätten att delta i kulturlivet (artikel 15, punkt 1 (a)), rätten att ta del av vetenskapliga framsteg och deras tillämpning (artikel 15, punkt 1 (b)); och den frihet som är nödvändig för vetenskaplig forskning och skapande verksamhet (artikel 15, punkt 3). Förhållandet mellan dessa rättigheter och artikel 15, punkt 1 (c), är på samma gång ömsesidigt förstärkande och ömsesidigt begränsande. Begränsningarna som gäller för upphovspersonernas rätt att åtnjuta det skydd för ideella och materiella intressen som härrör från vetenskaplig, litterär och konstnärlig framställning med stöd av dessa rättigheter kommer att utredas dels i denna allmänna kommentar och dels i separata allmänna kommentarer om artikel 15, punkt 1 (a) och (b) och 3, i konventionen. Eftersom ett materiellt skydd av friheten till vetenskaplig forskning och kreativa aktiviteter, som garanteras enligt artikel 15, punkt 3, och artikel 15, punkt 1 (c), även har en ekonomisk dimension är den nära knuten till rätten att kunna förtjäna sitt uppehälle genom fritt valt och antaget arbete (artikel 6, punkt 1) och till rimlig ersättning (artikel 7 (a)) och till den mänskliga rättigheten till en tillfredsställande levnadsstandard (artikel 11, punkt 1). Förverkligandet av artikel 15, punkt 1 (c), beror dessutom på åtnjutandet av andra mänskliga rättigheter som garanteras i det internationella regelverket för mänskliga rättigheter och andra internationella och regionala instrument, som rätten att äga egendom, både enskilt och tillsammans med andra,² yttrandefriheten inklusive friheten att söka, ta emot och sprida uppgifter och idéer av alla slag,³ rätten att till fullo utveckla människans personlighet⁴ och rätten att delta i kulturlivet⁵ inklusive kulturella rättigheter för särskilda grupper.⁶

5. I syfte att bistå konventionsstaternas genomförande av konventionen och att fullgöra sina rapporteringsskyldigheter fokuserar denna allmänna kommentar på det normativa innehållet i artikel 15, punkt 1 (c) (del I), konventionsstaternas skyldigheter (del II), kränkningar (del III) och genomförandet på nationell nivå (del IV), medan skyldigheterna för andra aktörer än konventionsstaterna tas upp i del V.

II. NORMATIVT INNEHÅLL I ARTIKEL 15, PUNKT 1 (c)

6. Artikel 15, punkt 1, anger i tre punkter tre rättigheter som täcker olika aspekter av deltagande i kulturlivet, inklusive rätten för var och en att åtnjuta det skydd för ideella och materiella intressen som härrör från vetenskaplig, litterär och konstnärlig framställning som han eller hon är upphovsman till (artikel 15, punkt 1 (c)), utan att uttryckligen definiera innehållet och räckvidden för denna rättighet. Därför behöver alla beståndsdelarna i artikel 15, punkt 1 (c), tolkas.

Beståndsdelar i artikel 15, punkt 1 (c)

”Upphovsman”

7. Kommittén anser att endast ”upphovsmannen”, nämligen kreatören, vare sig det är en man eller kvinna, enskild eller grupp av enskilda,⁷ av vetenskapliga, litterära eller konstnärliga framställningar, så som bl.a. författare och konstnärer, kan beviljas skyddet enligt artikel 15, punkt 1 (c). Detta följer av ord som ”var och en”, ”han” och ”upphovsman” som antyder att författarna till artikeln verkar ha uppfattat upphovspersoner till vetenskapliga eller konstnärliga framställningar som fysiska personer,⁸ utan att inse att de också kunde vara grupper av enskilda. I befintliga skyddssystem för internationella fördrag är juridiska personer inkluderade bland innehavarna av immateriella rättigheter. Men som det nämns ovan skyddas inte deras rättigheter inom ramen för de mänskliga rättigheterna, på grund av deras annorlunda karaktär.⁹

8. Även om ordalydelsen i 15, punkt 1 (c), i allmänhet hänvisar till en enskild upphovsperson ("var och en", "han", "upphovsman"), kan rätten att åtnjuta det skydd för ideella och materiella intressen som härrör från egna vetenskapliga, litterära och konstnärliga framställningar under vissa omständigheter även avnjutas av grupper av enskilda eller gemenskaper.¹⁰

"Vetenskaplig, litterär eller konstnärlig framställning"

9. Kommittén anser att "vetenskaplig, litterär eller konstnärlig framställning", i den mening som avses i artikel 15, punkt 1 (c), hänvisar till kreationer av det mänskliga tänkandet, det vill säga till "vetenskapliga framställningar", så som vetenskapliga publikationer och innovationer inklusive kunskap, innovationer och sedvänjor hos urfolk och lokalsamhällen, och "litterära och konstnärliga framställningar", så som bland annat dikter, romaner, målningar, skulpturer, musikaliska kompositioner, teaterpjäser och biografifilmer, föreställningar och muntliga traditioner.

"Åtnjuta skyddet"

10. Kommittén anser att artikel 15, punkt 1 (c), erkänner upphovspersonernas rätt att åtnjuta någon form av skydd för ideella och materiella intressen som härrör från deras vetenskapliga, litterära eller konstnärliga framställningar, utan att specificera villkoren för ett sådant skydd. För att inte urholka denna bestämmelse och beröva den på all mening måste skyddet effektivt garantera upphovspersonernas ideella och materiella intressen som härrör från deras framställningar. Skyddet enligt artikel 15, punkt 1 (c), behöver inte nödvändigtvis avspegla nivån och medlen för skyddet som ingår i aktuella upphovsrätts-, patent- och andra immaterialrättsliga systemen, så länge det tillgängliga skyddet är lämpligt för att garantera upphovspersonernas ideella och materiella intressen som härrör från deras framställningar, enligt definitionen i punkterna 12 till 16 nedan.

11. Kommittén konstaterar att konventionsstaterna, genom att erkänna rätten för var och en att "åtnjuta det skydd" för ideella och materiella intressen som härrör från egna vetenskapliga, litterära eller konstnärliga framställningar enligt artikel 15, punkt 1 (c), inte på något sätt hindras att anta högre skyddsnormer i internationella fördrag om skyddet av upphovspersonernas ideella och materiella intressen eller i sin inhemska lagstiftning,¹¹ förutsatt att dessa normer inte omotiverat begränsar åtnjutandet av andra rättigheter i konventionen.¹²

"Ideella intressen"

12. Skyddet av "ideella intressen" var en av huvudfrågorna för författarna till artikel 27, punkt 2, i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna: "Upphovsmän till alla konstnärliga, litterära och vetenskapliga verk och uppfinnare ska, förutom endast ersättning för sitt arbete, behålla en ideell rätt till sitt arbete och/eller upptäckt som inte upphör ens när det har blivit en del av mänsklighetens gemensamma tillgångar."¹³ Deras avsikt var att befästa den inneboende personliga karaktären hos varje kreation av det mänskliga tänkandet och den därav följande varaktiga länken mellan upphovspersonerna och deras verk.

13. I linje med utarbetandet av artikel 27, punkt 2, i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och artikel 15, punkt 1 (c), i konventionen, anser kommittén att "ideella

intressen” i artikel 15, punkt 1 (c), inkluderar rätten för upphovspersoner att erkännas som kreatörer av sina vetenskapliga, litterära och konstnärliga framställningar och att invända mot alla förvrängningar, förvanskningar eller modifieringar av, eller andra nedsättande handlingar i samband med dessa framställningar, som skulle vara skadliga för deras heder och rykte.¹⁴

14. Kommittén understryker vikten av att erkänna värdet av vetenskapliga, litterära och konstnärliga framställningar som uttryck för upphovspersonens personlighet och konstaterar att skyddet av ideella intressen kan hittas, även om i varierande utsträckning, i de flesta staterna, oavsett deras tillämpade rättssystem.

”Materiella intressen”

15. Skyddet av upphovspersoners ”materiella intressen” i artikel 15, punkt 1 (c), avspeglar det nära bandet mellan denna bestämmelse och rätten att äga egendom, enligt artikel 17 i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och i regionala instrument för de mänskliga rättigheterna, liksom med rätten för alla arbetstagare till en rimlig ersättning (artikel 7 (a)). Till skillnad från andra mänskliga rättigheter är upphovspersoners materiella intressen inte direkt kopplade till kreatörens person, utan bidrar till åtnjutandet av rätten till en tillfredsställande levnadsstandard (artikel 11, punkt 1).

16. Begreppet ”skydd av materiella intressen” enligt artikel 15, punkt 1 (c), behöver inte gälla för upphovspersonens hela livstid. Syftet att göra det möjligt för upphovspersoner att åtnjuta en tillfredsställande levnadsstandard kan också uppnås genom en engångsbetalning eller att, under en begränsad tidsperiod, ge upphovspersonen ensamrätt att utnyttja sin vetenskapliga, litterära eller konstnärliga produktion.

”Härrör”

17. Ordet ”härrör” understryker att upphovspersoner endast åtnjuter skyddet av de ideella och materiella intressen som har skapats direkt genom deras vetenskapliga, litterära eller konstnärliga framställningar.

Villkor för konventionsstaternas överensstämmelse med artikel 15, punkt 1 (c)

18. Rätten till skydd av upphovspersoners ideella och materiella intressen innehåller följande viktiga och samverkande faktorer, vars exakta tillämpning beror på de ekonomiska, sociala och kulturella förhållanden som råder i en särskild konventionsstat:

(a) *Tillgänglighet.* Lämplig lagstiftning och bestämmelser samt effektiva administrativa, rättsliga eller andra lämpliga åtgärder för skydd av upphovspersoners ideella och materiella intressen måste vara tillgängliga inom konventionsstaternas jurisdiktion;

(b) *Tillgång.* Alla upphovspersoner måste få tillgång till administrativa, rättsliga eller andra lämpliga åtgärder för skyddet av ideella och materiella intressen som härrör från vetenskapliga, litterära eller konstnärliga framställningar. Tillgången har fyra överlappande dimensioner:

(i) Fysisk tillgång: nationella domstolar och myndigheter med ansvar för skyddet av de ideella och materiella intressena som härrör från

upphovspersoners vetenskapliga, litterära eller konstnärliga framställningar måste vara tillgängliga för alla samhällsskikt, inklusive upphovspersoner med funktionsnedsättningar;

- (ii) Ekonomisk tillgång (överkomlighet): tillgång till dessa åtgärder måste vara överkomlig för alla, inklusive utsatta och marginaliserade grupper. När en konventionsstat till exempel beslutar att uppfylla kraven i artikel 15, punkt 1 (c), genom traditionella former av immaterialrättsskydd, måste de relaterade administrativa och rättsliga kostnaderna bygga på principen om rättvisa och garantera att dessa åtgärder är överkomliga för alla;
- (iii) Tillgång till information: tillgången inkluderar rätten att söka, ta emot och sprida uppgifter om det rättsliga eller politiska systemets struktur och funktioner för att skydda upphovspersonernas ideella och materiella intressen som härrör från deras vetenskapliga, litterära och konstnärliga framställningar, inklusive information om relevant lagstiftning och förfaranden. Sådan information ska vara begriplig för alla och bör också publiceras på språken för lingvistiska minoriteter och urfolk;

(c) *Kvalitet på skyddet.* Förfaranden för skyddet av upphovspersoners ideella och materiella intressen bör administreras på ett kompetent och skyndsamt sätt av domare och andra relevanta myndigheter.

Särskilda frågor med bred tillämpning

Icke-diskriminering och lika behandling

19. Artikel 2, punkt 2, och artikel 3 i konventionen förbjuder all diskriminering i tillgången till ett effektivt skydd av upphovspersoners ideella och materiella intressen, inklusive administrativa, rättsliga och andra åtgärder, på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationell eller social härkomst, förmögenhet, börd eller status, som och som avser eller leder till att det lika åtnjutandet eller utövandet av rätten enligt artikel 15, punkt 1 (c), upphävs eller inskränks.¹⁵

20. Kommittén betonar att avskaffandet av diskriminering för att garantera lika tillgång till ett effektivt skydd för upphovspersoners ideella och materiella intressen ofta kan uppnås med begränsade resurser genom att anta eller ändra eller upphäva lagbestämmelser eller genom informationsspridning. Kommittén påminner om sin allmänna kommentar nr 3 (1990) om väsendet för konventionsstaternas skyldighet, punkt 12, som fastställer att utsatta och marginaliserade personer och grupper måste skyddas genom att anta relativt kostnadsfördelaktiga målinriktade program, även i tider av allvarlig resursbrist.

21. Antagandet av tillfälliga särskilda åtgärder med det enda syftet att uppnå verklig jämställdhet för utsatta eller marginaliserade individer eller grupper eller för dem som utsatts för diskriminering är inte en kränkning av rätten till att åtnjuta skyddet av upphovspersoners ideella och materiella intressen, förutsatt att sådana åtgärder inte konserverar ett ojämnt skydd eller utgör ett separat skyddssystem för vissa individer eller grupper och att de avvecklas när målet för genomförandet har uppnåtts.

Inskränkningar

22. Rätten till det skydd för ideella och materiella intressen som härrör från egna vetenskapliga, litterära och konstnärliga framställningar är föremål för inskränkningar och måste vägas mot andra rättigheter enligt konventionen.¹⁶ Sådana inskränkningar av rättigheterna som skyddas av artikel 15, punkt 1 (c), måste beslutas enligt lag på ett sätt som är förenligt med denna rättighet, måste ha ett legitimt syfte och måste vara strikt nödvändiga för att främja den allmänna välfärden i ett demokratiskt samhälle, enligt artikel 4 i konventionen.

23. Inskränkningar måste därför vara proportionella, vilket innebär att de minst restriktiva åtgärderna måste antas när flera typer av inskränkningar kan införas. Inskränkningarna måste vara förenliga med själva karaktären av de rättigheter som skyddas i artikel 15, punkt 1 (c), som ligger i skyddet av den personliga kopplingen mellan upphovspersonen och hans/hennes skapelse och de medel som är nödvändiga för att möjliggöra en tillfredsställande levnadsstandard för upphovspersonerna.

24. Tillämpningen av inskränkningar kan under vissa omständigheter kräva kompensationsåtgärder, så som utbetalning av en rimlig ersättning¹⁷ för användning av vetenskapliga, litterära eller konstnärliga framställningar i allmänhetens intresse.

III. KONVENTIONSSTATERNAS SKYLDIGHETER

Allmänna rättsliga skyldigheter

25. Även om konventionen föreskriver ett gradvist förverkligande och erkänner de inskränkningar som beror på begränsade tillgängliga resurser (artikel 2, punkt 1), ålägger den även konventionsstaterna vissa skyldigheter med omedelbar verkan, inklusive centrala skyldigheter. Åtgärder som vidtagits för att uppfylla skyldigheterna måste vara avsiktliga, konkreta och syfta till det fulla förverkligandet av rätten för var och en att åtnjuta det skydd för ideella och materiella förmåner som härrör från vetenskapliga, litterära eller konstnärliga framställning som han eller hon är upphovsman till.¹⁸

26. Det gradvisa förverkligandet av rätten under en tidsperiod innebär att konventionsstaterna har en specifik och fortgående skyldighet att verka så snabbt och effektivt som möjligt för det fulla förverkligandet av artikel 15, punkt 1 (c).¹⁹

27. På samma sätt som med de övriga rättigheterna i konventionen är sannolikheten stor att bakåtsträvande åtgärder i samband med rätten till skydd av upphovspersoners ideella och materiella intressen inte är tillåtna. Om avsiktliga tillbakasträvande åtgärder vidtas, åligger det konventionsstaten att bevisa att de har införts efter noggrant övervägande av alla alternativ och att de är vederbörligen motiverade mot bakgrund av de samlade rättigheterna i konventionen.²⁰

28. Rätten för var och en att åtnjuta det skydd för ideella och materiella förmåner som härrör från vetenskaplig, litterär och konstnärlig framställning som han eller hon är upphovsman till bygger, som alla mänskliga rättigheter, på typer eller nivåer av skyldigheter för konventionsstaterna: skyldigheterna att *respektera*, *skydda* och *uppfylla*. Skyldigheten att *respektera* kräver att konventionsstaterna avstår från direkt eller indirekt inblandning i åtnjutandet av rätten att åtnjuta skyddet av upphovspersonens ideella och materiella intressen.

Skyldigheten att *skydda* ålägger staterna att vidta åtgärder för att förhindra att tredje part ingriper i upphovspersoners ideella och materiella intressen. Till sist, skyldigheten att *uppfylla* kräver att konventionsstaterna vidtar lämpliga lagstiftande, administrativa, budgetära, rättsliga och främjande och andra åtgärder som syftar till det fulla förverkligandet av rätten i artikel 15, punkt 1 (c).²¹

29. Det fulla förverkligandet av artikel 15, punkt 1 (c), kräver nödvändiga åtgärder för att bevara, utveckla och sprida vetenskap och kultur. Detta framgår av artikel 15, punkt 2, i konventionen som definierar skyldigheter som gäller för alla aspekter av rättigheterna enligt artikel 15, punkt 1, inklusive upphovspersoners rätt att åtnjuta skyddet av sina ideella och materiella intressen.

Särskilda rättsliga skyldigheter

30. Konventionsstaterna är skyldiga att *respektera* den mänskliga rätten att åtnjuta skyddet av upphovspersoners ideella och materiella intressen genom att bl.a. avhålla sig från att göra intrång i upphovspersonernas rätt att erkännas som kreatörer till sina vetenskapliga, litterära och konstnärliga framställningar och invända mot alla förvrängningar, förvanskningar eller modifieringar av, eller andra nedsättande handlingar i samband med, dessa framställningar, som skulle vara skadliga för deras heder och rykte. Konventionsstaterna måste avhålla sig från att omotiverat ingripa i upphovspersoners materiella intressen, som är nödvändiga för att dessa upphovs personer ska kunna åtnjuta en tillfredsställande levnadsstandard.

31. Skyldigheten att *skydda* inkluderar konventionsstaternas skyldighet att effektivt skydda upphovspersoners ideella och materiella intressen mot intrång från tredje part. Särskilt måste konventionsstaterna hindra tredje part från intrång i upphovspersonernas rätt att hävda upphovsmannaskap för sina vetenskapliga, litterära eller konstnärliga framställningar och från att förvränga, förvanska eller modifiera, eller vidta andra nedsättande handlingar i samband med dessa framställningar, som skulle vara skadliga för upphovs personens heder och rykte. På samma sätt är konventionsstater skyldiga att förhindra att tredje part gör intrång i upphovspersoners materiella intressen som härrör från deras framställningar. I detta syfte måste konventionsstaterna förhindra obehörig användning av vetenskapliga, litterära och konstnärliga framställningar som är lättillgängliga eller reproducerbara genom modern kommunikations- och reproduktionsteknik, t.ex. genom att upprätta system för kollektiv administration av upphovs personernas rättigheter genom att anta lagstiftning som kräver att användare informerar upphovs personerna om all användning av deras verk och betalar en rimlig ersättning. Konventionsstater måste garantera att tredje part betalar en rimlig ersättning till upphovs personer för all oskälig skada till följd av obehörig användning av deras verk.

32. När det gäller rätten att åtnjuta det skydd för ideella och materiella intressen som härrör från vetenskaplig, litterär eller konstnärlig framställning för urfolk ska konventionsstaterna anta åtgärder för att garantera det effektiva skyddet av urfolkens intressen inom ramen för deras framställningar, som ofta är uttryck för deras kulturarv och traditionella kunskap. När konventionsstaterna vidtar åtgärder för att skydda vetenskapliga, litterära och konstnärliga framställningar av urfolk bör de ta hänsyn till deras önskemål. Ett sådant skydd kan inkludera åtgärder för att identifiera, registrera och skydda individuella eller kollektiva upphovsmannaskap hos urfolk genom nationella system för immateriella rättigheter och ska förhindra obehörig användning av vetenskapliga, litterära och konstnärliga framställningar av urfolk. När dessa

skyddsåtgärder genomförs ska konventionsstaterna respektera principen om fritt och informerat samtycke på förhand från berörda upphovspersoner inom urfolken och de muntliga eller andra sedvanliga formerna av överföring av vetenskaplig, litterär eller konstnärlig framställning; i tillämpliga fall bör urfolken kollektivt förvalta de förmåner som härrör från upphovspersonernas framställningar.

33. Konventionsstater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter har en skyldighet att skydda de ideella och materiella intressena för upphovspersoner som tillhör dessa minoriteter genom särskilda åtgärder för att bevara minoritetskulturernas unika karaktär.²²

34. Skyldigheten att *uppfylla* (tillhandahålla) kräver att konventionsstaterna tillhandahåller administrativa, rättsliga eller andra lämpliga åtgärder för att gör det möjligt för upphovspersonerna att hävda ideella och materiella intressen som härrör från deras vetenskapliga, litterära eller konstnärliga framställningar och att söka och erhålla effektiv gottgörelse vid kränkningar av dessa intressen.²³ Konventionsstater ska även *uppfylla* (underlätta) rätten i artikel 15, punkt 1 (c), t.ex. genom att vidta finansiella eller andra positiva åtgärder som underlättar utbildning av yrkespersoner och andra organisationer som representerar upphovspersonernas ideella och materiella intressen, inklusive utsatta och marginaliserade upphovspersoner, i linje med artikel 8, punkt 1 (a), i konventionen.²⁴ Skyldigheten att *uppfylla* (främja) kräver att konventionsstaterna garanterar rätten för upphovspersoner till vetenskapliga, litterära och konstnärliga framställningar att delta i utövandet av offentliga uppdrag och i betydande beslutsprocesser som inverkar på deras rättigheter och legitima intressen och att samråda med dessa enskilda eller grupper eller deras valda representanter före antagandet av viktiga beslut som påverkar deras rättigheter enligt artikel 15, punkt 1 (c).²⁵

Relaterade skyldigheter

35. Rätten för upphovspersoner att åtnjuta det skydd för ideella och materiella intressen som härrör från deras vetenskapliga, litterära och konstnärliga framställningar kan inte isoleras från andra rättigheter enligt konventionen. Konventionsstaterna måste därför hitta en lämplig avvägning mellan sina skyldigheter enligt artikel 15, punkt 1 (c), å ena sidan, och andra bestämmelser i konventionen å andra sidan, med målet att främja och skydda hela spektrumet av mänskliga rättigheter som garanteras av konventionen. I strävandet efter denna avvägning bör inte upphovspersonernas privata intressen gynnas på ett otillbörligt sätt och allmänhetens intresse av att åtnjuta en god tillgång till deras verk ges vederbörlig hänsyn.²⁶ Konventionsstaterna ska därför garantera att deras rättsliga eller andra åtgärder för att skydda de ideella och materiella intressena som härrör från vetenskapliga, litterära och konstnärliga framställningar inte utgör något hinder för deras förmåga att uppfylla sina centrala skyldigheter i samband med rätten till livsmedel, hälsa och utbildning, samt att delta i kulturlivet och att åtnjuta förmånerna från vetenskapliga framsteg och deras tillämpning, eller någon annan rättighet som fastställs i konventionen.²⁷ Slutligen är den immateriella äganderätten en social produkt och har en social funktion.²⁸ Konventionsstaterna har därför en skyldighet att förhindra orimligt höga kostnader för tillgång till grundläggande läkemedel, utsäde eller andra medel för livsmedelsproduktion eller för läroböcker och undervisningsmaterial och från att undergräva rättigheterna för stora delar av befolkningen till hälsa, livsmedel och utbildning. Dessutom ska konventionsstaterna förhindra användningen av vetenskapliga och tekniska framsteg för ändamål som strider mot mänskliga rättigheter och värdighet, inklusive rätten till liv, hälsa och privatliv, t.ex. genom att undanta uppfinningar från patenterbarhet när deras kommersialisering skulle äventyra det fulla

förverkligandet av dessa rättigheter.²⁹ Konventionsstater ska särskilt överväga i vilken utsträckning patenteringen av människokroppen och dess delar skulle påverka deras skyldigheter enligt konventionen och andra internationella människorättsinstrument.³⁰ Konventionsstater ska också överväga att göra konsekvensbedömningar på människorättsområdet före antagandet och inom en viss tid efter genomförandet av lagstiftningen för att skydda de ideella och materiella intressena som härrör från vetenskapliga, litterära och konstnärliga framställningar.

Internationella skyldigheter

36. I sin allmänna kommentar nr 3 (1990) riktade kommittén uppmärksamheten mot konventionsstaternas skyldighet att vidta åtgärder, självständigt och genom internationellt bistånd och samarbete, särskilt på det ekonomiska och tekniska området, som syftar till att uppnå det fulla förverkligandet av de rättigheter som erkänns i konventionen. I enlighet med artikel 56 i FN-stadgan och särskilda bestämmelser i konventionen (artikel 2, punkt 1, 15, punkt 44 och 23) ska konventionsstaterna erkänna den viktiga rollen av internationellt samarbete för att förverkliga rättigheterna i konventionen, inklusive rätten att åtnjuta det skydd för ideella och materiella intressen som härrör från egna vetenskapliga, litterära och konstnärliga framställningar och ska uppfylla sin skyldighet att vidta gemensamma och separata åtgärder i detta syfte. Internationella kulturella och vetenskapliga samarbeten ska ske i alla folks gemensamma intresse.

37. Kommittén påminner om att, i enlighet med artiklarna 55 och 56 i FN-stadgan samt väletablerade principer för internationell rätt och bestämmelserna i själva konventionen, internationellt samarbete för utvecklingen och därmed för förverkligandet av ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter är en skyldighet för konventionsstaterna och särskilt stater som är i stånd att ge bistånd.³¹

38. Med tanke på konventionsstaternas olika utvecklingsnivåer är det viktigt att alla system för skydd av de ideella och materiella intressen som härrör från egna vetenskapliga, litterära och konstnärliga framställningar, underlättar och främjar utvecklingssamarbete, tekniköverföring och vetenskapligt och kulturellt samarbete,³² samtidigt som vederbörlig hänsyn tas till behovet att bevara den biologiska mångfalden.³³

Centrala skyldigheter

39. I sin allmänna kommentar nr 3 (1990) bekräftar kommittén att konventionsstaterna har en central skyldighet att garantera uppfyllandet av åtminstone minsta nödvändiga nivåer av alla rättigheterna i konventionen. I överensstämmelse med andra människorättsinstrument och internationella avtal om skyddet av ideella och materiella intressen som härrör från egna vetenskapliga, litterära och konstnärliga framställningar, anser kommittén att artikel 15, punkt 1 (c), i konventionen innehåller minst följande centrala skyldigheter som ska tillämpas med omedelbar verkan:

(a) Att vidta lagstiftningsåtgärder och andra nödvändiga åtgärder för att garantera det effektiva skyddet av upphovspersoners ideella och materiella intressen;

(b) Att skydda upphovspersonernas rätt att erkännas som kreatörer av sina vetenskapliga, litterära och konstnärliga framställningar och att invända mot alla förvrängningar,

förvanskningar eller modifieringar av, eller andra nedsättande handlingar i samband med, sina framställningar, som skulle vara skadliga för deras heder och rykte;

(c) Att respektera och skydda upphovspersonernas grundläggande materiella intressen som härrör från deras vetenskapliga, litterära och konstnärliga framställningar, som är nödvändiga för att dessa upphovspersoner ska kunna åtnjuta en tillfredsställande levnadsstandard;

(d) Att garantera lika tillgång, särskilt för upphovspersoner som tillhör utsatta och marginaliserade grupper, till administrativa, rättsliga och andra lämpliga åtgärder som gör det möjligt för upphovspersoner att söka och erhålla effektiv gottgörelse om intrång gjorts i deras ideella och materiella intressen;

(e) Att hitta en rimlig avvägning mellan det effektiva skyddet av upphovspersoners ideella och materiella intressen och konventionsstaternas skyldigheter i samband med livsmedel, hälsa och utbildning samt rätten att delta i kulturlivet och åtnjuta förmånerna från vetenskapliga framsteg och deras tillämpning, eller någon annan rättighet som erkänns i konventionen.

40. Kommittén vill betona att det särskilt åligger konventionsstater och andra aktörer som har möjlighet att bistå att tillhandahålla ”internationellt bistånd och samarbete, särskilt på det ekonomiska och tekniska området”, vilket gör det möjligt för utvecklingsländer att uppfylla sina skyldigheter enligt punkt 36 ovan.

IV. KRÄNKNINGAR

41. Vid bestämningen av vilka handlingar eller underlåtenheter från konventionsstaterna som resulterar i en kränkning av rätten till skydd av upphovspersoners ideella och materiella intressen är det viktigt att skilja mellan en konventionsstats oförmåga och dess ovilja att uppfylla sina skyldigheter enligt artikel 15, punkt 1 (c). Detta följer av artikel 2, punkt 1, i konventionen, som ålägger alla konventionsstater att vidta nödvändiga åtgärder med alla tillgängliga resurser. En stat som är ovillig att använda alla tillgängliga resurser för att förverkliga upphovspersoners rätt att åtnjuta skydd för ideella och materiella intressen, som härrör från deras vetenskapliga, litterära och konstnärliga framställningar, åsidosätter sina skyldigheter enligt artikel 15, punkt 1 (c). Om begränsade resurser gör det omöjligt för en stat att till fullo uppfylla sina skyldigheter enligt konventionen, är den förpliktigad att visa att alla ansträngningar har gjorts för att använda alla tillgängliga resurser för att, som en prioriterad fråga, uppfylla de centrala skyldigheter som beskrivs ovan.

42. Kränkningar av rätten att åtnjuta skyddet av upphovspersoners ideella och materiella intressen kan ske genom direkta handlingar från konventionsstaterna eller andra organ som inte regleras i tillräcklig utsträckning av konventionsstaterna. Antagandet av alla bakåtsträvande åtgärder som är oförenliga med de centrala skyldigheterna enligt artikel 15, punkt 1 (c), som beskrivs i punkt 39 ovan, utgör en kränkning av den rätten. Kränkningar genom handling inkluderar det formella upphävandet eller den obefogade indragningen av lagstiftning som skyddar de ideella och materiella intressen som härrör från egna vetenskapliga, litterära och konstnärliga framställningar.

43. Kränkningar av artikel 15, punkt 1 (a), kan också inträffa genom underlåtenhet från en konventionsstat att vidta nödvändiga åtgärder för att uppfylla sina skyldigheter enligt denna bestämmelse. Kränkningar genom underlåtenhet inkluderar underlåtenheten att vidta lämpliga åtgärder för det fulla förverkligandet av upphovspersoners rätt att åtnjuta skyddet av ideella och materiella intressen som härrör från deras vetenskapliga, litterära eller konstnärliga framställningar och underlåtenheten att genomdriva relevanta lagar eller tillhandahålla administrativa, rättsliga eller andra lämpliga åtgärder för att göra det möjligt för upphovspersoner att till fullo utöva sina rättigheter enligt artikel 15, punkt 1 (c).

Kränkningar av skyldigheten att respektera

44. Kränkningar av skyldigheten att *respektera* inkluderar statens åtgärder, policy eller lagar som leder till intrång i upphovspersoners rätt att erkännas som kreatörer av sina vetenskapliga, litterära och konstnärliga framställningar och invända mot alla förvrängningar, förvanskningar eller modifieringar av, eller andra nedsättande handlingar i samband med, dessa framställningar, som skulle vara skadliga för deras heder och rykte; omotiverat ingrepp i upphovspersonernas materiella intressen, som är nödvändiga för att dessa upphovspersoner ska kunna åtnjuta en tillfredsställande levnadsstandard; neka upphovspersoner tillgång till administrativa, rättsliga och andra lämpliga åtgärder för att söka och erhålla effektiv gottgörelse om intrång gjorts i deras ideella och materiella intresse och diskriminering mot enskilda upphovspersoner i samband med skyddet av deras ideella och materiella intressen.

Kränkningar av skyldigheten att skydda

45. Kränkningar av skyldigheten att *skydda* följer av konventionsstaternas underlåtenhet att vidta alla nödvändiga åtgärder för att skydda upphovspersoner inom deras jurisdiktion från intrång i deras ideella och materiella intressen från tredje part. Denna kategori omfattar sådana underlåtenheter som underlåtenheten att anta och/eller genomdriva en lagstiftning som förbjuder all användning av vetenskapliga, litterära eller konstnärliga framställningar som är oförenlig med upphovspersonernas rätt att erkännas som kreatörer av sina framställningar eller som förvränger, förvanskar eller modifierar, eller är nedsättande för, framställningar på ett sätt som skulle vara skadligt för upphovspersonens heder och rykte eller som omotiverat gör ingrepp i upphovspersonernas materiella intressen, som är nödvändiga för att dessa ska kunna åtnjuta en tillfredsställande levnadsstandard och underlåtenheten att garantera att tredje part betalar en rimlig ersättning till upphovspersoner, inklusive upphovspersoner som tillhör urfolk, för all oskäligen skada till följd av obehörig användning av deras verk.

Kränkningar av skyldigheten att uppfylla

46. Kränkningar av skyldigheten att *uppfylla* inträffar när konventionsstater underlåter att vidta alla nödvändiga åtgärder med tillgängliga resurser för att främja förverkligandet av rätten att åtnjuta skyddet av ideella och materiella intressen som härrör från egna vetenskapliga, litterära eller konstnärliga framställningar. Exempelen inkluderar underlåtenheten att tillhandahålla administrativa, rättsliga eller andra lämpliga åtgärder som gör det möjligt för upphovspersoner, särskilt för dem som tillhör utsatta och marginaliserade grupper, att söka och erhålla effektiv gottgörelse om intrång gjorts i deras ideella och materiella intressen; eller underlåtenheten att tillhandahålla tillräckliga möjligheter för upphovspersoner och grupper av upphovspersoner att aktivt och informerat delta i beslutsprocesser som påverkar deras rätt att åtnjuta skyddet av

ideella och materiella intressen som härrör från deras vetenskapliga, litterära eller konstnärliga framställningar.

V. GENOMFÖRANDE PÅ NATIONELL NIVÅ

Nationell lagstiftning

47. De mest lämpliga åtgärderna för att genomföra rätten till skydd av upphovspersonens ideella och materiella intressen kommer att variera kraftigt mellan olika stater. Alla stater har ett bedömningsutrymme för att avgöra vilka åtgärder som är mest lämpliga för att möta särskilda behov och förhållanden. Konventionen innebär dock en tydlig skyldighet för alla stater att vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att alla har lika tillgång till effektiva skyddsmekanismer för ideella och materiella intressen som härrör från vetenskaplig, litterär eller konstnärlig framställning som han eller hon är upphovsman till.

48. Nationella lagar och bestämmelser för skydd av upphovspersonens ideella och materiella intressen ska bygga på principerna för ansvarsskyldighet, transparens och domstolarnas oberoende, eftersom dessa principer är viktiga för det effektiva genomförandet av alla mänskliga rättigheterna, inklusive artikel 15, punkt 1 (c). För att skapa ett gynnsamt klimat för förverkligandet av rätten ska konventionsstaterna vidta lämpliga åtgärder för att garantera att näringslivet och civilsamhället är medvetna om och överväger effekterna på åtnjutandet av andra mänskliga rättigheter från rätten att åtnjuta skyddet av ideella och materiella intressen som härrör från egna vetenskapliga, litterära och konstnärliga framställningar. I övervakningen av framstegen för förverkligandet av artikel 15, punkt 1 (c), ska konventionsstaterna identifiera de faktorer och svårigheter som påverkar fullgörandet av deras skyldigheter.

Indikatorer och riktmärken

49. Konventionsstaterna ska identifiera lämpliga indikatorer och riktmärken som är utformade för att övervaka konventionsstaternas skyldigheter enligt artikel 15, punkt 1 (c), på nationell och internationell nivå. Konventionsstater kan få vägledning om lämpliga indikatorer som omfattar olika aspekter av rätten till skydd av upphovspersonens ideella och materiella intressen från Världspannsorganisationen för den intellektuella äganderätten (WIPO), Förenta nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur (UNESCO) och andra specialiserade organ och program inom FN-systemet som rör skydd av vetenskapliga, litterära och konstnärliga framställningar. Sådana indikatorer måste vara uppdelade efter de olika grunderna till diskriminering och omfatta en särskild tidsram.

50. Efter att ha identifierat lämpliga indikatorer i samband med artikel 15, punkt 1 (c), uppmanas konventionsstaterna att fastställa lämpliga nationella riktmärken för varje indikator. Under den periodiska rapporteringen kommer kommittén att delta i ett undersökningsförfarande med konventionsstaterna. Undersökningen involverar en gemensam bedömning från konventionsstaten och kommittén av de indikatorer och riktmärken som sedan ligger till grund för de mål som ska uppnås av konventionsstaten under nästa rapportperiod. Under denna period kommer konventionsstaten att använda dessa riktmärken för att övervaka sitt genomförande av artikel 15, punkt 1 (c). Därefter, i en efterföljande rapportering, ska konventionsstaten och kommittén bedöma om riktmärkena har uppnåtts och eventuella svårigheter som kan ha uppstått.

Rättsmedel och ansvarsutkrävande

51. Den mänskliga rätten för var och en att åtnjuta det skydd för ideella och materiella intressen som härrör från vetenskaplig, litterär och konstnärlig framställning som han eller hon är upphovsman till ska avgöras av kompetenta rättsliga och administrativa organ. Det effektiva skyddet av upphovspersoners ideella och materiella intressen som härrör från deras vetenskapliga, litterära och konstnärliga framställningar skulle knappast vara möjligt utan möjligheten att använda sig av administrativa, rättsliga eller andra åtgärder.³⁴

52. Alla upphovs personer som utsätts för kränkningar av skyddet för ideella och materiella intressen som härrör från deras vetenskapliga, litterära eller konstnärliga framställningar ska följaktligen få tillgång till administrativa, rättsliga eller andra lämpliga åtgärder på nationell nivå. Dessa åtgärder får inte vara oskäligt komplicerade eller kostsamma eller medföra orimliga tidsfrister eller omotiverade dröjsmål.³⁵ Parter i rättsliga förfaranden bör ha rätt att få dessa förfaranden granskade av en domare eller annan behörig myndighet.³⁶

53. Alla offer för kränkningar av de skyddade rättigheterna enligt artikel 15, punkt 1 (c), ska ha rätt till rimlig ersättning eller gottgörelse.

54. Nationella ombudsmän, människorättskommissioner, om de förekommer, och professionella organisationer för upphovs personer och liknande institutioner bör hantera kränkningar av artikel 15, punkt 1 (c).

VI. SKYLDIGHETER FÖR ANDRA AKTÖRER ÄN KONVENTIONSSTATER

55. Även om konventionsstaterna hålls ansvariga för efterlevnaden av bestämmelserna i konventionen, uppmanas de ändå att överväga att reglera det ansvar som vilar på det privata näringslivet, privata forskningsinstitut och andra icke-statliga aktörer för att respektera rättigheterna enligt artikel 15, punkt 1 (c) i konventionen.

56. Kommittén konstaterar att konventionsstaterna, som medlemmar av internationella organisationer som WIPO, UNESCO, Förenta nationernas organisation för livsmedel och jordbruk (FAO), Världshälsoorganisationen (WHO) och Världshandelsorganisationen (WTO), har en skyldighet att anta alla möjliga åtgärder för att säkerställa att dessa organisationers riktlinjer och beslut är i överensstämmelse med konventionen, i synnerhet skyldigheterna i artikel 2, punkt 1, 15, punkt 4, 22 och 23 beträffande internationellt bistånd och samarbete.³⁷

57. Förenta nationernas organ och fackorgan ska, inom sina behörighetsområden och i enlighet med artiklarna 22 och 23 i konventionen, vidta internationella åtgärder för att bidra till det gradvisa genomförandet av artikel 15, punkt 1 (c). I synnerhet, WIPO, UNESCO, FAO, WHO och andra relevanta organ och mekanismer inom Förenta nationerna uppmanas att intensivt föröka sina ansträngningar för att involvera principer och skyldigheter för mänskliga rättigheter i sitt arbete beträffande skyddet av ideella och materiella förmåner som härrör från egna vetenskapliga, litterära och konstnärliga framställningar, i samarbete med FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter.

Noter

¹ Relevanta internationella instrument omfattar bl.a. Pariskonventionen för skydd av den industriella äganderätten, senast reviderad 1967; Bernkonventionen för skydd av litterära eller konstnärliga verk, senast reviderad 1979; den internationella konventionen om skydd för utövande konstnärer, framställare av fonogram och radioföretag (Rom-konventionen); WIPO-fördraget om upphovsrätt; WIPO-fördraget om framföranden och fonogram (som bl.a. ger internationellt skydd för utövande av ”uttryck för folklöre”), konventionen om biologisk mångfald; Universella upphovsrättskonventionen, senast reviderad 1971, och avtalet om handelsrelaterade aspekter av immaterialrätter (TRIPS-avtalet) från Världshandelsorganisationen.

² Se artikel 17 i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna; artikel 5 (d) (v) i den internationella konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering; artikel 1 i protokoll nr 1 till konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna); artikel 21 i den amerikanska konventionen mänskliga rättigheter och artikel 4 i den afrikanska stadgan om mänskliga rättigheter och folkens rättigheter (Banjul-stadgan).

³ Se artikel 19 i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna; artikel 19, punkt 2, i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter; artikel 5 i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna; artikel 13 i den amerikanska förklaringen om mänskliga rättigheter och artikel 9 i den afrikanska stadgan om mänskliga rättigheter och folkens rättigheter.

⁴ Se artikel 26, punkt 2, i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna. Se även artikel 13, punkt 1, i konventionen.

⁵ Se artikel 5 (e) (vi) i konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering; artikel 14 i tilläggsprotokollet till den amerikanska konventionen om mänskliga rättigheter på området för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (San Salvador-protokollet) och artikel 17, punkt 2, i den afrikanska stadgan om mänskliga rättigheter och folkens rättigheter.

⁶ Se artikel 27 i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter; artikel 13 (c) i konventionen om avskaffande av alla former av diskriminering mot kvinnor; artikel 31 i konventionen om barnets rättigheter och artikel 31 i den internationella konventionen om skydd för migrerande arbetstagare och deras familjemedlemmar.

⁷ Se även punkt 32 nedan.

⁸ Se Maria Green, International Anti-Poverty Law Centre, ”Drafting history of article 15 (1) (c) of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights”, E/C.12/2000/15, punkt 45.

⁹ Kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, tjugosjunde sessionen (2001), ”Human Rights and Intellectual Property”, uttalande från kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, den 29 november 2001, E/C.12/2001/15, punkt 6.

¹⁰ Se även punkt 32 nedan.

¹¹ Se artikel 5, punkt 2, i konventionen.

¹² Se nedan, punkterna 22, 23 och 35. Se även artiklarna 4 och 5 i konventionen.

¹³ Kommissionen för mänskliga rättigheter, andra sessionen, rapport från arbetsgruppen för förklaringen om de mänskliga rättigheterna, E/CN.4/57, den 10 december 1947, sidan 15.

¹⁴ Se artikel 6 bis i Bernkonventionen för skydd av litterära eller konstnärliga verk.

¹⁵ Detta förbud duplicerar i viss utsträckning de nationella fördragsbestämmelserna som ingår i internationella konventioner för skyddet av immaterialrätt, där den huvudsakliga skillnaden är att artiklarna 2, punkt 2 och 3 i konventionen inte bara gäller för utlänningar, utan också för en konventionsstats egna medborgare (se artiklarna 6 till 15 i konventionen: ”var och en”). Se även kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, trettiofjärde sessionen, allmän kommentar nr 16 (2005) om mäns och kvinnors lika rätt att åtnjuta alla ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, den 13 maj 2005.

¹⁶ Se punkt 35 nedan. Behovet att hitta en lämplig avvägning mellan artikel 15, punkt 1 (c), och andra rättigheter enligt konventionen gäller särskilt för rättigheterna att delta i kulturlivet (artikel 15, punkt 1 (a)) och att ta del av vetenskapliga framsteg och deras tillämpning (artikel 15, punkt 1 (b)) samt rätten till livsmedel (artikel 11), hälsa (artikel 12) och utbildning (artikel 13).

¹⁷ Se artikel 17, punkt 2, i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna.; artikel 21, punkt 2, i den amerikanska konventionen om mänskliga rättigheter och artikel 1 i protokoll nr 1 till konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

¹⁸ Se allmän kommentar nr 3 (1990), punkt 9; allmän kommentar nr 13 (1999) om rätten till utbildning, punkt 43, och allmän kommentar nr 14 (2000) om rätten till bästa möjliga hälsa, punkt 30. Se även Limburg-principerna för genomförandet av konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (Limburg-principer), punkter 16 och 22, Maastricht, 2–6 juni 1986.

¹⁹ Se allmän kommentar nr 3 (1990), punkt 9; allmän kommentar nr 13 (1999), punkt 44; allmän kommentar nr 14 (2000), punkt 31. Se även Limburg-principerna, punkt 21.

²⁰ Se allmän kommentar nr 3 (1990), punkt 9; allmän kommentar nr 13 (1999), punkt 45, och allmän kommentar nr 14 (2000), punkt 32.

²¹ Se allmän kommentar nr 13 (1999), punkter 46 och 47, och allmän kommentar nr 14 (2000), punkt 33. Se även Maastricht-riktlinjerna om kränkningar av ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (Maastricht-riktlinjer), punkt 6, Maastricht, den 22–26 januari 1997.

²² Se artikel 15, punkt 1 (c), i konventionen, jämförd med artikel 27 i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. Se även UNESCO, generalkonferens,

nittonde sessionen, rekommendation om medborgarnas deltagande i kulturlivet och deras bidrag till den, antagen den 26 november 1976, punkt I (2) (f).

²³ Se kommittén om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, nittonde sessionen, allmän kommentar nr 9 (1998) om skyldigheten att tillämpa konventionen i den inhemska lagstiftningen, punkt 9. Se även artikel 8 i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och artikel 2, punkt 3, i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter.

²⁴ Se även artikel 22, punkt 1, i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter.

²⁵ Se kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, tjugosjunde sessionen (2001), "Human Rights and Intellectual Property", uttalande från kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, den 29 november 2001, E/C.12/2001/15, punkt 9.

²⁶ Ibid., punkt 17.

²⁷ Ibid., punkt 12.

²⁸ Ibid., punkt 4.

²⁹ Se artikel 27, punkt 2, i WTO TRIPS-avtalet.

³⁰ Se artikel 4 i UNESCO universella deklaration om humangenomet och mänskliga rättigheter, även om detta instrument inte är rättsligt bindande.

³¹ Kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, femte sessionen, allmän kommentar nr 3 (1990), punkt 14.

³² Kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, tjugosjunde sessionen, "Human Rights and Intellectual Property", uttalande från kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, den 29 november 2001, E/C.12/2001/15, punkt 15.

³³ Se artikel 8 (j) i konventionen om biologisk mångfald. Se även underkommissionen för främjande och skydd av mänskliga rättigheter, 26:e mötet, resolution 2001/21, E/CN.4/Sub.2/Res/2001/21.

³⁴ Se den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, artikel 8; allmän kommentar nr 9 (1998), punkter 3 och 9; Limburg-principerna, punkt 19; Maastricht-riktlinjer, punkt 22.

³⁵ Se allmän kommentar nr 9 (1998), punkt 9 (när det gäller administrativa åtgärder). Se även artikel 14, (1), i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter.

³⁶ Se allmän kommentar nr 9, punkt 9.

³⁷ Se Kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, artonde sessionen, globalisering och ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, uttalande från kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, den 11 maj 1998, punkt 5.
